

A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS ÉS A KASTÉLYTURIZMUS KAPCSOLATA A KUTASI HERTELENDY KASTÉLYSZÁLLÓ PÉLDÁJÁN

PÉTERFI JUDIT

THE CONNECTION BETWEEN SETTLEMENT DEVELOPMENT AND CASTLE TOURISM ON
THE EXAMPLE OF HERTELENDY CASTLE HOTEL

The castles have a great impact on the settlements as they have an image-forming role and their economic impact is outstanding for local society. Nowadays the castles give home for several products of heritage tourism, especially for the castle tourism. The emergence of tourism in a settlement can help its economical recovery effect to the settlement development. This kind of development can also be reflected in the improvement of the standard of living and this positive effect is also due to the tourism utilization of the castles. The purpose of the research is to support this hypothesis by examining the connection between the Hertelendy Castle Hotel and the village. Within this connection, the research shows that the utilization of the castle how affect the social, economic, infrastructural and natural environment. The methods used during the research were making interviews, field survey and processing of statistical data. Based on the KSH data and the interviewees' data my primary goal is to examine the effects of the castle utilization. According to the expected results of the research, the standard of living can be measured and probably it has a positive impact on the natural environment and the infrastructure network. The example of Kutas can prove that castle utilization can cause measurable benefits to the settlement development. In parallel with the results, the study suggests the examined mansion and the village to strengthen their relationship and the results of the research can be utilized by settlements in a similar situation as well as in Kutas.

BEVEZETÉS

A tanulmány egy olyan kérdéskörrel foglalkozik, melynek aktualitását a jelenleg történő események is alátámasztják, hiszen a pályázatok kiírása, elnyerése, a jogszabályok változása, a növekvő kastélyhasznosítási kedv is hozzájárul ahhoz, hogy a jelenlegi rendszerben vizsgáljuk meg a turizmus és a településfejlesztés kapcsolatát. A kutatás pedig az említett kapcsolatrendszeren belül egy új területtel foglalkozik, Kutas-Kozmapusztával, az ott található kastéllyal, és egy új kutatási irányt használva – a helyi vezetők és a kastély fenntartóinak érdekvizsgálata – kívánja a helyi lakosság életszínvonalában bekövetkező változásokat mérni. Így a kutatás célja nem más, mint felmérni a kastély gazdaságélénkítő hatását a településen, feltárni a turisztikai hasznosítás és az életszínvonal javulásának összefüggéseit, megvizsgálni, hogy miként illeszkedik

bele a természeti, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális környezetébe a kastélyszálló, valamint számszerűsíteni a kastély negatív és pozitív hatásait a településre. A célok megvalósításához olyan kutatási módszerekre van szükség, ahol érvényesülni tudnak a szekunder és primer adatok elemzése is, legfőképpen az interjúk elemzése. Ennek megfelelően forrásnak használtam a KSH statisztikai adatainak elemzéseit, valamint terepbejáráson is voltam a településen, ahol elkészültek az interjúk (Ütő Szabolcs polgármester úrral és Gyenesei István gazdasági vezetővel).

A kutatás megkezdése előtt két kutatói kérdést fogalmaztunk meg. Az egyik kérdés szerint vajon a kastély – főként turisztikai – hasznosítása megszünteti-e az épület állapotának romlását, valamint az adott településen élők életszínvonalában is mérhető javulást tud-e okozni. A másik kutatói kérdés pedig az, hogy a vizsgált kastélyszálló a környezetére pozitív hatást gyakorol-e, mely élénkítő hatással van, mind a természeti, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális térszerkezetre. A kutatásban a fenti kérdésekre kívántunk válaszolni a már említett módszerekkel, viszont nem elhanyagolható a témában fellelhető szekunder források között a szakirodalom. A turizmus (LENGYEL 1994, MICHALKÓ 2004), a kulturális turizmus (MICHALKÓ – RÁTZ 2005, CSAPÓ – MATESZ 2007), az örökségvédelem és a kastélyok (KELÉNYI 1980, PETRAVICH 1996, SISA 2007, NAGY 2010, 2013, FEKETE 2016) is már több esetben kerültek a tudományos munkák középpontjába, mely anyagokra tudtam támaszkodni a kutatás kezdeti szakaszában.

1. A KASTÉLYOK, MINT A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS ERŐFORRÁSAI

A tanulmány nem tekinti céljának a kastélyok, kúriák és várak fogalmának ismertetését, ezért a kastélyok, csak, mint örökségi elemek kerülnek bemutatásra. A kastélyok funkció, az idő során folyamatosan változtak (főúri lak, tsz iroda, múzeum), de az épületek napjainkban is – attól függetlenül, hogy hasznosítva vannak-e – a kulturális épített örökségeink részét képezik. Az ilyen típusú kulturális örökségeinket nagyfokú helyhez kötöttség jellemzi, adott környezethez mindig egyedi elemekkel kötődnek, ezáltal is jellemezve a térség egységét (DOWER 1999). Az adott településen található örökségi elemek nagyban hozzájárulhatnak a település imázsához, a helyiek identitástudatához, a helyi gazdasághoz és még számos egyéb módon kapcsolódhatnak be a térség struktúrájába. Ezek, a múltban keletkezett örökségi értékeink a jelenben is érvényesülnek, így állandóan átalakul az örökség értékrendszere az adott gazdasági körülményeknek megfelelően (TÓTH – TRÓCSÁNYI 1997). Dower szerint ezeket az épített elemeket, mint erőforrásokat ki kellene aknázni, mely folyamattal az épület tulajdonosai vagy előnyre tehetnek szert, vagy lefaraghatnak az örökölt hátrányokból (DOWER 1999). Ebből az idézetből is jól látszik, hogy már az elmúlt évezredben is érezhető volt a közgazdasági

szemlélet az örökségvédelemben. Ezt a felvetést támasztja alá Hornyák is, aki megalkotta az örökségföldrajz azon ágát, amely szerint az örökséget a piac részévé kell tenni, akár mint egy árucikket, hogy kielégítse a jelenkori fogyasztást (*HORNYÁK 2001*).

Fenti elméletekkel párhuzamban szükséges említést tenni az integrált értékvédelemre is, melyről többek között Rácz János is írt. Szerinte napjainkban az örökségek, mint erőforrások legtöbbször az integrált értékvédelem keretén belül jelennek meg, mely során az épület nem csak örökségként, hanem gazdasági szerepvállalóként is jelen van. Az integrált értékvédelem ennek megfelelően egy olyan fejlesztési koncepció, amely a meglévő épített örökség hasznosítására törekszik, és figyelmet szentel a rendelkezésre álló épületállományban lévő fizikai, gazdasági és kulturális potenciálnak (*RÁ CZ 2000*). Ilyenkor az épületek otthont adhatnak iskoláknak (Barcs), öregotthonoknak (Berzence) vagy kórházaknak (Marcali) is. Ebben a hasznosítási formában nem csak a település gazdaságát segítik elő a kastélyok, hanem mint épített örökségeink is fennmaradhatnak, tehát mindenképp egy előnyös megoldásként értelmezhetjük ezt az értékvédelmi fajtát. Ez a kijelentés természetesen vitatható, hiszen *milyen szinten számít értékvédelemnek az imént említett hasznosítási forma, ha közben az épületeket érő amortizáció miatt a kulturális örökségi érték gyengülhet, vagy akár meg is szűnhet?*

Ha kitekintünk a törvény általi szabályozásra, akkor a települések életében az egyik legalapvetőbb dokumentumnak az 1996-es törvény tekinthető. „*A településpolitikai elképzelések folyamatos, gyakorlati megvalósítására, a település „állóeszköz-állományának” bővítésére, korszerűsítésére, a települési értékek megőrzésére és helyreállítására irányuló tudatos és spontán (önérdekű) tevékenységek összessége, amelyek alanya az önkormányzat, az állam, illetve bármely beruházó (lakosság, vállalkozók) lehet*” (1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről). Ebből láthatjuk, hogy a települési értékek megőrzése és helyreállítása is törvényileg elő van írva. Az általunk vizsgált épülettípusok is ilyen értékek, melyeket megőrizni és hasznosítani lehet, sőt kell is. A munkálatok során nem számít, hogy ki az épület tulajdonosa, vagy, hogy milyen cél vezérli, amennyiben az épületállomány (a műemlékvédelmi törvény szerint) hasznosításra kerül. Számtalan esetben jelent akadályt ebben a folyamatban az anyagi tőke hiánya, de napjainkra már számos pályázati lehetőség elérhető, hiszen az Európai Unió és Magyarország Kormánya is támogatja az örökségvédelmet és a vidékfejlesztést. A legnagyobb volumenű jelenleg is futó örökségvédelmi pályázat a Nemzeti Kastély- és Várprogram, ahol 39 épület újulhat meg 44 milliárd forintból (*PÉTERFI 2017*).

Összességében tehát elmondható, hogy a vizsgált örökségi értékek, mindig az adott település kulturális érzékenységéhez hozzájárulva segíthetik – akár az integrált értékvédelmen belül – a helyi gazdaságot, erősíthetik a lokálpatrióta jellemet, és a település arculatát is szépíthetik. A kastélyok így nem csak a

kulturális örökség vizsgálati tárgyát képezik, hanem az örökségföldrajz azon ágát, melyben az épületek a piac részét képezik, így teremtve bevételt – közvetlen és közvetett módon is – a tulajdonosoknak, a településnek és az államnak is.

2. KASTÉLYHASZNOSÍTÁSI TENDENCIÁK

2.1. A MAGYARORSZÁGI KASTÉLYOK

Országunk bővelkedik kastélyokban és kúriákban, melynek oka a történelmünkben keresendő. A kastélyépítés háttérében elsősorban a főúri pompa reprezentativitása állt. A reneszánsz és barokk korban épültek a legdíszesebb, legnagyobb és legelőkelőbb kastélyok, melyek magukon viselték az egyes korok különböző jegyeit. Ezek a kastélyok a főúri családok lakóépületei voltak, ahol a fényűzés a mindennapok része volt. Az idő múlásával a háborús fenyegetettségben ezen épülettípusok sokszor inkább védelmi funkciót kaptak, így külsőre is masszívabb, zártabb, ridegebb úgynevezett várkastélyok épültek. Az évek során természetesen számtalan külső és belső átalakítást is elvégeztek a kastélyokon az adott korszak stílusában, az adott tulajdonos ízlésére. A földbirtokos szerkezet átalakulásával viszont sokszor nehézkessé vált az épületek fenntartása, de a legnagyobb negatív hatást (a háborús károk után) egyértelműen a szocialista időszak hozta magával. A rendszerváltozás előtti időben ezek az épületek a legtöbb esetben kastélyidegen funkciókat kaptak, vagy csak magukra hagyták, az államosítás nevében. A kastélyokat elvették az addigi tulajdonosuktól és így az épületek fenntartása is az állam feladata lett volna, amely sok esetben nem következett be.

Viszonylag hamar felismerték ennek a folyamatnak a hosszú távú káros hatásait – és potenciált láttak az épületekben – ezért elkezdték összeírni a műemléki állományt, és különböző programokat hoztak létre a kastélyok védelmének érdekében. A műemlékvédelmi intézkedések során a 20. század közepén közel 800 kastélyt és kúriát helyeztek védelem alá, melyből 1957-ben – az Országos Műemléki Felügyelőség (továbbiakban: OMF) által – közel egyharmadukat törölték, ezért az 1960-as összeírásban 567 kastély, illetve kúria szerepel, melyből 178 műemlék, valamint 389 műemlék jellegű volt (OMF, 1960). A gazdasági helyzet javulásával, sok esetben kiköltöztek az említett idegen funkciók a kastélyokból, valamint a műemlékké nyilvánítások miatt sokszor nem is tudtak változtatni az épületek hasznosítási formáin. *„A műemléki hatóság hozzájárulása szükséges a műemléki érdeket érintő terület felhasználáshoz, telekalakításhoz, kisajátításhoz, az állami tulajdonban álló védett építmény kezelőjének kijelöléséhez, illetőleg szövetkezet részére történő*

tartós és ingyenes használatba adáshoz...” (A műemlékvédelemről szóló 1/1967. (I. 31.) ÉVM számú rendelet módosításáról szóló 22/1972. (XII. 16.) ÉVM számú rendelet). Az OMF viszonylag nagy anyagi ráfordítással, de ellentmondásos eredményességgel végezte munkáját. „A védelem országos, átfogó kérdéseiben a rendszerváltozást megelőző 10-15 évben érdemleges eredményt nem sikerült felmutatnia, [...] az objektumok tömeges leromlását, egyesek végleges pusztulását nem tudta megakadályozni. Összességében az emléktárgy állapota nem javult” (FEKETE 2016).

Az első kastélyprogram 1981-ben jött létre, amiben részletes intézkedési tervet dolgoztak ki, hogy anyagi támogatással 72 műemlék (22 kastély) állagmegóvása és helyreállítása megkezdődhessen (PETRAVICH 1996). A program megvalósítása során fontos volt, hogy az átalakítások közben a kastélyok ne veszítsenek a műemléki jellegükből. Az évek alatt még több hasonló programot dolgoztak ki és a jogi háttér is erősödött. Napjainkra már a műemlékvédelmi feladatokat a kulturális örökség védelméért felelős tárca látja el a műemlékvédelmi törvényeknek megfelelően. A másik nagy változást a rendszerváltás óta az Európai Unióba való csatlakozás jelenti. Az állam és az unió is kiemelt feladatként kezeli ezen épületek megóvását és hasznosítását, melyet jelentős anyagi forrásokkal is támogat (VIRÁG 2016).

Összességében a jelenlegi kastélyállományra az országban az a jellemző, hogy függetlenül a tulajdoni rendszertől (állami vagy magán), az épületek nagy hányada nincs hasznosítva, vagy az integrált értékvédelem keretében működnek. Nem hasznosított kastélyunk például a lovasberényi Cziráky-kastély (1. kép), vagy a mándoki Forgách-kastély, de a lista hosszan folytatható. Ezzel szemben az integrált értékvédelem kapcsán kapott szociális hasznosítást például Somogyzsitfa iskolája vagy Szombathely szociális otthona. A kastélyokat tekintve a legjobb hasznosítási mód – véleményem szerint – az idegenforgalmi tartalommal való megtöltés, mint például az Almásy Kastélyszálló Kétpón vagy a Festetics Kastély Múzeum Keszthelyen.

1. kép: A lovasberényi Cziráky-kastély
Picture 1. Cziráky Mansion in Lovasberény

Forrás: <http://www.museum.hu/muzeum/1192/Cziraky-Kastely>

2.2. A KASTÉLYHASZNOSÍTÁS TENDENCIÁI SOMOGY MEGYÉBEN

Az országos helyzet rövid ismertetése után, szükséges területileg még szűkebb lehatárolással élni, hiszen a vizsgálat tárgya a Kutason lévő kastély, mely Somogy megyében található. Erre a megyére már 2015-ben elvégeztünk egy átfogó kutatást, ahol létrehoztuk a kastély és kúria katasztert. Emellett megvizsgáltuk az épületek tulajdonviszonyát, hasznosítási formáját, állapotát is, így a 3 évvel ezelőtti kutatási anyag megfelelő alapot biztosít a Somogy megyei tendenciák felvázolására.

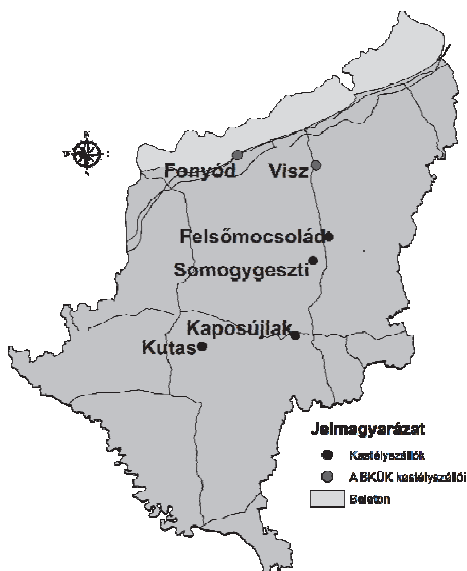
A megyében 94 kastély, illetve kúria található, melyek közül 54 magántulajdonban áll és csak 40 van állami vagy önkormányzati kézben. Arányaiban nézve, az épületek negyede pusztuló állapotban van, a másik negyede pedig átlagos állapotúnak mondható. Egytizedén végeznek jelenleg is állagmegóvási vagy felújítási munkálatokat, és közel a fele felújított minőségűnek mondható. Ezek az arányok kicsit megtévesztők lehetnek, hiszen összességében azt sugallja, hogy többnyire jó állapotú épületek találhatóak a megyében. Ez az állítás részben igaz, de itt fontos kiemelni, hogy a vizsgálatban a kúriák is részt vettek, melyek – méretüknél fogva – gyakran adnak otthont lakásoknak, amiket nyilván lakható szintre kell emelni. Így még egy dolog következik ebből, az, hogy a magánkézben lévő kúriák vannak a legszebb

állapotban, de ami nem látszik az, hogy a magánkézben lévő kastélyok viszont már nincsenek ilyen jó helyzetben. A magántulajdonosok sokszor örökölték ezeket az épületeket, vagy vállalkozói kedvet kaptak, de általában az anyagi források szűkössége és a érdeklődés hiánya miatt nem foglalkoznak a kastélyokkal, sok esetben még a törvényi kötelezettségüknek sem tesznek eleget. Az állami vagy önkormányzati kézben lévő kastélyoknál viszonylag jobb a helyzet, bár ott sokszor a fenntartás okoz nehézségeket. (PÉTERFI 2015)

A megyében a nem hasznosított épületek aránya 41%-os, a szociális intézményként hasznosított épületek aránya 27%, az idegenforgalmi hasznosítás alatt álló kastélyok és kúriák aránya 16% és ugyanekkora részt képvisel az egyéb (pl. levéltár, szórakozóhely) kategória is (PÉTERFI 2015). Az arányok az országos átlagtól rosszabbak, de mindenképp pozitívumnak tekinthető, hogy a megyében hat kastélyszálló is található (1. ábra). „Kastélyszálló: az a szálloda, amely megfelel a minimum háromcsillagos szállodákra előírt követelményeknek, kastély, kúria, palota vagy más kastélyjellegű épületben üzemel, bemutatható történelmi háttérrel, magas színvonalú szolgáltatásokkal rendelkezik, üzemeltetője az épített kulturális örökség és a gasztronómiai hagyományok ápolását folyamatosan biztosítja.” (Magyar Szállodák Szövetsége, 2007).

1. ábra: A Somogy megyében található kastélyszállók helyzete

Figure 1. Castle hotels in Somogy county

Forrás: saját szerkesztés, 2018

A hat kastélyszállodából kettő a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben található (Chateau Visz és a Boros Kastély Vendégház Fonyódon). Ez azért is lényeges, mert szükséges ezt a régiót „leválasztani” a kutatásban Somogy megyéről, hiszen a Balaton közelsége egy olyan húzóhatást gyakorol az itteni településekre – és azok értékeire – melyek torzítanák az összehasonlítást. Így a szűkített területen négy olyan kastély van, amely megfelel az előírásoknak: a Somogygeszti található Gesztenye Kastélyhotel (háromcsillagos), a kaposújlaki Szarkavár Kastélyszálló (háromcsillagos) és a Bánó Birtok Kastélyszálló Felsőmocsoládon (háromcsillagos). A megyében több olyan szálláshely is van, amely kúriában, kastélyban vagy várban ad lehetőséget a kikapcsolódásra, de ezek nem érik el a háromcsillagos minősítést, így hivatalosan nem nevezhetők kastélyszállodának (még ha a nevében benne is van). A negyedik kastélyszálló a megyében a Kutas-Kozmapusztán lévő Hertelendy Kastély, mely a vizsgált turisztikai régióban az egyedüli ötcsillagos kastélyhotel.

3. A KUTAS-KOZMAPUSZTAI HERTELENDY KASTÉLY

A tanulmányban vizsgált kastély helyzete egyedülálló a megyében, mind földrajzi helyzetét, mind pedig jellegét tekintve. A kastély közigazgatásilag Kutashoz tartozik, így szükséges a település rövid bemutatása is. Kutas egy 1477 fős szalagtelkes útifalu. A Belső-Somogyban található település erősen agrárjellegűt mutat, a munkanélküliségi rátája pedig 10,55%-os 2018 májusában (www.nfsz.hu). A településen a műszaki infrastruktúra megfelelőnek mondható, a különböző szolgáltatások is jelen vannak (bolt, posta, hivatal) és a helyi gazdálkodás is jelentős. Az egyediségét az adja, hogy a kastély nem képezi szerves részét Kutasnak, hiszen tőle légvonalban hat kilométerre helyezkedik el. Ez egyfajta elszigeteltséget és nyugalmat kölcsönöz az épületnek, valamint a hozzá tartozó létesítményeknek.

A Kutas, Nagybjajom és Segesd által lehatárolt háromszög közepén található kastély története a 20. században indult. A kastélyt 1920-ban kezdte el építeni Hertelendy Andor klasszicista stílusban. Az építető és családja ebben az időben már az elszegényedő kismemesi családok köréhez tartozott, kiknek kisebb földbirtokai Kutas-Kozmapusztára és környékén helyezkedtek el. Az 1929-es nagy gazdasági világválság idején nagy veszteségek érték a családot és ennek köszönhetően nem tudták befejezni a házat. Így a déli épületszárnyat az új tulajdonos építette hozzá korabeli tervek alapján és 2006-ra el is készült teljesen a kastély. A világháború előtti időkből a család annyira nehéz anyagi helyzetbe került, hogy az adósságteher és a fizetéseképtelenség miatt banki intézőt rendeltek a birtok irányítására. Szerencsére a II. világháború megkímélte az épületet, pedig 1944 decemberében Nagybjajom és Kutas vonalában húzódott a híres Margit-vonal. Ezen a területen a német egységek

keményen visszatartották az orosz és bolgár erőket. Érdekesség, hogy német, illetve a későbbiekben bolgár főhadiszállásként funkcionált a kastély.

Gyenesei István elmondása alapján a Hertelendyek a házat egészen az államosításig lakták. A már említett államosítás tragédiája, hogy a család minden vagyonát elvették, de a szerencséje is, hogy a vagyonnal együtt a nagyra duzzadt adósság is eltörlésre került. Az államosítást követően a Kutasi Állami Gazdaság vette kezelésbe a kastélyt. Abban az időben Kozmapusztá még egy közel 300 lakossal rendelkező település volt, 1-4 osztályos iskolával, vegyes- és italbolttal, sajtgyártó üzemmel. Nagy szerencséje volt a háznak, hogy a településen sokáig nem volt elektromos áram és ide nem vezetett kövezett út, ezért az 1950-es években nem igazán tudták megtalálni az épület új funkcióját, így nem alakították át TSZ központtá, nem lett belőle öregek otthona vagy éppen iskola, könyvtár, polgármesteri hivatal, ami egyébként sok magyarországi falusi kastélyra, kúriára jellemző volt abban az időben. Ennek köszönhetően a kastélyt nem verték szét és a belső struktúrája is megmaradhatott. Az 1970-es években végül építőtábor alakítottak ki Kozmapusztán. Ekkor épült a Hertelendy Kastély mellé egy diákszállás is, a környezetbe nem illően, „szocreál” stílusban. A megye számos pontjáról érkeztek Kozmapusztára diákok, hogy részt vegyenek az almaszüretben, így sok középiskolás tartózkodott itt, a lányok a kastély épületében a fiúk pedig a kastély mellett kialakított szállásokon aludtak.

1990-ben az Állami Gazdaság tönkrement, ezért 1990-től a ház üresen állt, majd 1997-ben az állammegóvási munkákat Hagyánek László kezdte el, ő vásárolta meg a házat és mentette meg a pusztulástól, de csak 2002-ig tudta üzemeltetni. Akkor háromcsillagos vadászkastélyként működött, hét szobával és mindössze négy fürdőszobával. Majd 2004-ben egy svájci befektetőnek köszönhetően indult meg egy hatalmas építkezés és közel két év alatt, a két és fél milliárdos beruházás befejeztével 2007 márciusában nyithatta meg kapuit a Hertelendy Kastély (2. kép), a régió első ötcsillagos szállodájaként, melyben jelenleg 40 szoba található.

2. kép: A Hertelendy Kastély Kutas-Kozmapusztán
Picture 2. Hertelendy Castle in Kutas-Kozmapusztá

Forrás: <https://www.utazzitthon.hu/szallas/kutas-kozmapusztá/hertelendy-kastely>

4. A KASTÉLYSZÁLLÓ HATÁSVIZSGÁLATA

A 2007-ben megnyílt ötcsillagos kastély különböző hatásokat generál a közvetlen környezetére. A vizsgálat elején célként szerepelt a kastély természeti, infrastrukturális, társadalmi és gazdasági hatásainak a felmérése, valamint az életszínvonal változás és a hasznosítás közötti kapcsolat feltárása. Ezeknek megfelelően először a statisztikai adatok alapján kezdtük el a mérhető hatásokat összefoglalni, de a KSH által közzétett adatok nem bizonyultak elégségesnek a kutatás szempontjából. Amit a szekunder forrásokból egyértelműen meg lehet állapítani, az a vendégéjszakák száma (2012-ben 1 409), a szobák száma (40), az oda- és elvándorlók száma, az új lakásépítések száma és a munkanélküliségi ráta. Azért a fenti adatokat vizsgáltuk meg első körben – azon kívül, hogy ezek elérhetőek a KSH adatközlésében – mert úgy véltük, ezek a számok tudnak a legjobban rávilágítani a gazdasági változásokra, a kérdőívezés és az életminőség fogalmának megalkotása nélkül. Az adatokban – melyek a településen bekövetkező változásokat mutatják – nincsenek kiugró értékek a 2007-es bázisév óta. A vendégéjszakák, mint mérhető elem, természetesen megjelenik, és váltakozó értékekkel szerepel is. Ami a szekunder statisztikai adatokból egyértelműen kapcsolatot mutat ki a település és a kastélyszálló között, az idegenforgalmi adó megjelenése 2007-től. Ez az adótípus a helyi adók egyik fajtája, mely az önkormányzatnak teremt bevételt

egyéniileg meghatározott mértékben. Ez az összeg a vendégéjszakára fizetendő szállásdíj ellenértékének maximum a négy százaléka lehet, de az önkormányzat dönthet úgy is, hogy nem kéri be ezt az adót. Kutas esetében a helyi önkormányzat a Hertelendy Kastélytól a nettó árbevétel három százalékát kéri be, ami 2007-ben 101 ezer forint volt, de 2011-re már 2 243 ezer forintra duzzadt (KSH). Ezt az összeget a település azon a címszó alatt kéri, hogy a létesítmény Kutas szolgáltatását közvetve és közvetlenül is használja, de ez esetünkben nem teljesen így van. A kastélyhoz bevezető negyedrangú út a megye tulajdona és a kastély üzemelteti, az internetet Segesdről kapják nem Kutasról és a több kilométeres távolság miatt saját kutakat fúrtak, saját tisztítórendszerük is van.

Összességében a rendelkezésre álló szekunder adatokból csak minimális hatásokra tudunk következtetni a térszerkezetre, ezért a primer kutatás (terepbejárás, interjúk) során nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a rejtett információk birtokába jussunk. A félig strukturált interjúkban olyan kérdéseket tettünk fel, melyek bemutatják a kastély által kifejtett negatív és pozitív hatásokat is a vidéki térszerkezetre. Az első vizsgálati kör a természeti hatásokat vette górcső alá, mint az egyik leglényegesebb elemet napjaink nem fenntartható világában. A kastély egyértelműen pozitív hatásokat generál, hiszen minden intézkedésük tudatos és előre megfontolt. A felújítások és építkezések során is odafigyelnek a természeti értékekre (a természetvédelmi körzethez tartozó erdők és ősfák védelme). Nagy hangsúlyt fektetnek a megújuló energiaforrásokra is, ennek megfelelően termálvízzel fűtenek, saját kutakat fúrtak és azokkal biztosítják a vízellátást, emellett saját szennyvízrendszerük van. Elmondható tehát, hogy a komplexumnak nagyon alacsony a környezeti terhelése és hozzájárul az idilli vidék képéhez is.

A következő vizsgálati pont az infrastrukturális hatások felmérése volt, azon belül is a közlekedést emeltük ki. A műszaki infrastruktúra javuló képet mutat, a kastély üzemeltetői itt is tudatos beavatkozásokat eszközölnek. Az új épületek (lovarda, vadászház) illeszkednek a kastély stílusához és beleillenek a természeti környezetbe is. Mint említettük, a bekötő utat is a kastély kezeli, ezzel is tehermentesítve Kutast és a megyét. A közlekedést tekintve a legnagyobb változást a reptér létesítése jelenti, hiszen a kastélyhoz tartozik egy ICAU kóddal (LHKU) rendelkező nemzetközi leszállópálya kisebb méretű gépeknek, valamint egy helikopter hangár is kialakításra került. A zajszennyezés nem érinti a környező településen élőket, a távolság miatt. A szabadon használható kifutópálya és a forgalmi terhelés sem mondható negatív elemnek, de ezek által mégis inkább egyfajta kettősség jellemzi a kastély által generált infrastrukturális hatásokat.

A kutatás célkitűzései szerinti egyik legfontosabb kapcsolat a vizsgált elemek között, a társadalmi hatások bemutatása. A kastélyhoz tartozó park és birtok egy nyitott rekreációs színtér, így bárki bemehet, sétálhat, képeket

készíthet, a kastélyba és a hozzá tartozó létesítménybe tartózkodhatnak csak a szállóvendégek. A birtokhoz tartozik egy gyümölcsös is, ahonnan éves szinten 300 kilogramm almát is adományoz az üzemeltetés a rászoruló családoknak Kutason. De a leglényegesebb oldala a társadalomra gyakorolt hatásoknak, az egyértelműen a munkahelyteremtés. A kastélyban összesen 30-35 fő dolgozik szezontól függően (2012-től a kastély szezonálisan van nyitva). A munkaköröket tekintve három halmazt lehet felvázolni, miszerint az elsőbe az egyszerűbb feladatokat elvégezni képes munkaerő tartozik. Ilyen feladat például a portaszolgálat, szobalányok, lovász, parkgondozás, mely pozíciókat helyi (Kutas, Segesd, Nagybjom) emberekkel töltenek be. Kutasról hat embert foglalkoztatnak ebben a halmazban. A második körben a nyelvtudást igénylő feladatokra (recepció, pincér, masszőr) már a környező kisvárosokból (Kaposvár, Nagyatád, Marcali) érkezik a munkaerő. A harmadik halmazban pedig a speciális feladatokat ellátó foglalkoztatottak szerepelnek, mint például az asztalos Erdélyből és a recepcióvezető Budapestről. A kastélyhoz tartozó gyümölcsös viszont még nagyobb hatást gyakorol a helyi lakosságra, hiszen a birtokon szüreti időszakban naponta 35 fő, alacsonyképzettségű, munkanélküli, döntően roma származású hátrányos helyzetű ember kap munkát.

A munkahelyteremtés – mint egyértelmű pozitív eredmény – már szorosan kapcsolódik az utolsó vizsgálati szegmenshez, a gazdasági hatások köréhez. A kifizetett bérek többnyire helyi szinten csapódnak le, de nehéz számszerűsített adatokat közölni, ám tény, hogy a birtokon és a kastélyban dolgozó emberek bére havi szinten egy- és hárommillió forint között mozog! Említettük, hogy a tulajdonos adományoz is a fentiekén túl a gyümölcsösből a helyieknek, és támogatja a kutasi rendezvényeket is. A kifizetett idegenforgalmi adó is pozitív gazdasági hatást gyakorol közvetlen és közvetett módon is a településre. Nincs helyi piac a településen, de számos árut helyi termelőktől vásárolnak (méz, tej, tojás, gomba). Összességében sok szempontból tehermentesíti a kastély az önkormányzatot is, így egyfajta gazdasági externáliáról is beszélhetünk.

Az ismertetett kapcsolatrendszer a kastély és a település között arra enged következtetni, hogy egy egyértelműen pozitív hatásrendszer jött létre, mely az érintett szereplők által is érzékelhető. A tényleges gazdasági javulás, az életszínvonal változás azonban nem érzékelhető ilyen módon. Az interjúkból is arra lehet következtetni, hogy a távolság egy olyan – egyben jó és egyben rossz – elem is mely nem engedi érvényesülni a pozitív hatásokat. A kastély gazdasági vezetője (Gyenesei István) és Kutas polgármestere (Ütő Szabolcs) hasonló kérdésekre is igen eltérő válaszokat adtak, ezért szükségesnek tartjuk a két interjú eredményét összevetni, hogy mennyiben látják másnak a helyzetet az érintett felek.

A polgármester szerint a kastély megnyitása óta nincs különösebb érezhető változás a település életében, míg a gazdasági vezető szerint a felújítás nem csak a Műemlékvédelmi Hivatal szerint, hanem a helyiek szerint is egy

sikertörténet. A polgármester úr véleménye, hogy a távolság negatív, hiszen így nem érzékelhető Kutason a kereslet növekedése (nem járnak át boltokba), nem töltenek el időt a településen, csak átutaznak rajta. Ezzel szemben az üzemeltetés oldaláról egyértelműen pozitív tényező a távolság, hiszen a vendégek pihenni érkeznek és előnyt jelent, ha az ablakból kinézve a több hektáros parkot látják és nem a szomszéd gazdasági épületeket. Ez a kontraszt teljesen érthető, hiszen a vezetőségnek az érdeke az, hogy kielégítsék a vendégek igényeit, nyugalma és esztétikai kívánalmait. A másik oldalról a kastély ötcsillagos mivoltából adódóan nem megfizethető a helyi lakosoknak, így nem jelentkezik náluk a helyszín rekreációs színtérként, amit a polgármester úr ki is emelt, viszont azt is fontos megemlíteni, hogy bárki megközelítheti az épületet, a parkot, a tavat, hiszen nyitva tartják a helyiek számára is. Imázsképző elemként nem lehet beszélni a kastélyról a település életében. Útó Szabolcs szerint, míg Gyenesei István kiemelte, hogy a lakosság részéről is egyértelműen érezhető a büszkeség és megbecsülés a munkájuk és az épület felé. A Hertelendy Kastélyszálló pozitív hatásait a polgármester csak a természeti környezet kapcsán emelte ki, míg a gazdasági vezető szerint jól érzékelhető a társadalomra és a gazdaságra kifejtett előnyös kapcsolat is. A falu nem használja a repteret sem a kastély által létesített egyéb infrastrukturális elemeket, bár a lehetőségek adóttak. A polgármester úgy látja, hogy a település életében nem meghatározó a kastély jelenléte és a hosszú távú jövőjét sem befolyásolja, de a vezetőség részéről fizetett idegenforgalmi adó mértéke és a munkahely létesítések is közvetlen pozitív gazdasági hatást indukálnak, mely kézzel fogható bevételt jelent a településnek. Összességében Útó Szabolcs polgármester úr véleménye a kastélyszállót illetően: *„úgy látom, hogy a „szuper-gazdagok” számára igénybe vehető létesítményről fog szólni hosszútávon a fáma”*. Gyenesei István összesített véleménye a kastély kapcsán pedig így hangzik: *„Szerepünk egyértelműen pozitív, munkahelyeket teremtünk, jó a kapcsolatunk a helyi vezetőkkel. Megbecsülik a mi munkánkat és örülnek neki”*. Ez is azt mutatja, hogy egyrészt elzárkózik a kastély életétől a helyi közösség, másrészt büszkének rá, dolgoznak ott, de nem érzik sajátjuknak.

Ennek a mérhető kettősségnek a hátterében az is állhat, hogy a kastély egy svájci befektető tulajdona, így a helyiek tényleg nem érzik a sajátjuknak. A vendégekört tekintve a 11 éve működő létesítményben már 60%-ot tesznek ki a törzsvendégek, melyek között külföldről érkezők is vannak. Mivel hat éve szezonálisan vannak nyitva, ezért a téli időszakban a tulajdonos anyagi segítségére szorul a kastély, de a gyümölcsösből származó bevétellel kiegészítve, összességében a kastély üzemeltetése nullszaldósna mondható. Állandó fejlesztések és bővítések (40 szoba helyett 46 2020-ig) jellemzik a turisztikai kínálatot, melyek során a település önkormányzata és a kastély vezetősége együttműködik (díjlovaglás, mintakertészet, golfpálya stb.). Mindenképp sikertörténet a kastély felújítása és üzemeltetése, és ki kell emelni

azt is, hogy a vezetőség eddig sem szorult rá az Európai Unió és Magyarország Kormányának támogatására és előreláthatólag ezután sem fognak.

ÖSSZEGZÉS

A dolgozat legfőbb eredménye, hogy egy olyan területi aspektuson végzett el egy olyan kétoldali érdekvizsgálatot, melyre eddig még nem került sor. A tanulmányban nagy hangsúlyt kapott az interjúkészítés, mint primer kutatási módszer. Ezen interjúk pedig olyan adatokkal szolgáltak, melyek nagyban bemutatták – az érdekelt felek egyet nem értése mellett is – a kastély pozitív és negatív hatásait a településre és az ott élőkre. A tanulmányban elhangzott kutatási kérdések megválaszolása során olyan új eredmények születtek, melyek megerősítik azt az elvet miszerint a kastélyok olyan kulturális örökségi értékek, melyek a piac részévé tehetőek a megfelelő óvintézkedések mellett.

A dolgozat egy olyan megállapítással szolgál, melynek alátámasztása a két interjú által teljesen érezhető, de szükséges lenne további érdekelt felek bevonása is. A további kutatás során a kijelentést, miszerint a vizsgált kastélyszálló a környezetre pozitív hatást gyakorol, mely élénkítő hatással van, mind a természeti, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális térszerkezetre, más oldalról is megvizsgálva kiküszöbölhető lenne az interjúalanyok nézetkülönbsége.

Az eddigi kutatás során a dolgozat bemutatta Kutason a kastélyszálló és a település kapcsolatrendszerét és az interjúk összehasonlításával kirajzolta a kastély szerepét az adott térszerkezetben. A Hertelendy Kastélyszálló természetére gyakorolt hatásait egyértelműen előnyösnek látták az érdekelt felek, hiszen minden intézkedést a környezetvédelem és a fenntarthatóság jegyében tesznek. Az infrastrukturális hatások esetében a kiemelő elem a reptér létesítése, hiszen egy mindenki számára elérhető és használható nemzetközi kigépjárási pályát alakított ki, melynek zajszennyezése se érzékelhető. A társadalomra gyakorolt hatása a szállodának szintén pozitív, hiszen munkahelyeket teremt, adományoz és támogatja a helyi gazdaságot. A gazdasági hatásai közül a mérhető elemek egyértelműen az idegenforgalmi adó mértékében és a kifizetett bérekben nyilvánul meg, valamint tehermentesíti az önkormányzatot (utak tisztántartása, saját rendszerek).

Ennek fényében a kutatás további irányai közt mindenképp szerepel egy komplex kérdőíves felmérés a lakosok körében, olyan index kidolgozásával, melyek mérhetővé teszik az életszínvonal változását. Emellett további településeket is be kívánunk vonni a kutatásba, hogy végeredménybe egy egységes vizsgálati rendszert dolgozzunk ki, mely mérhetőbbé teszi a turizmus és a településfejlesztés e kapcsolattípusát.

IRODALOM

- CSAPÓ J. – MATESZ K.** (2007): A Kulturális turizmus jelentősége és szerepe napjaink idegenforgalmában. Földrajzi Értesítő LVI. évf. 3–4.füzet, pp. 291–301.
- DOWER, M.** (1999): Az örökség, mint erőforrás. A falu. (2) 85. p.
- FEKETE J. CS.** (2016): A magyarországi kastélyprogramok bemutatása kitekintéssel az állami kastélyfenntartás külföldi gyakorlatára. 45. p.
- HORNÁK E.** (2001): Az örökségföldrajzi tevékenység lehetőségei a területi folyamatok alakításában. Falu Város Régió 4. sz. pp. 12-15.
- KELÉNYI GY.** 1980: Kastélyok, kúriák, villák 2. Átdolgozott kiadás. Corvina, Budapest, 109. p.
- LENGYEL M.** (1994): A turizmus általános elmélete. KIT nyomda, Budapest, 297. p.
- MICHALKÓ G. – RÁTZ T.** (2005): A kulturális turizmus élmény-gazdaságtani szempontjai. In: Enyedi Gy. - Keresztény K. (szerk.): A magyar városok kulturális gazdasága, Magyarország az ezredfordulón. Stratégia Tanulmányok, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, pp. 123-141.
- MICHALKÓ G.** (2004): A turizmus elmélet alapjai. Turizmus Akadémia, Székesfehérvár, 224. p.
- NAGY A.** 2010: Kastélyok turisztikai szerepe a XX. században. – In: Aubert A. – Gyuricza L. – Huszti Zs. (szerk.) A kultúra turizmusa a turizmus kultúrája. PTE TTK FI – PTE IGYK GTI, Pécs. pp. 667–677.
- NAGY A.** 2013: A kastélyhasznosítás regionális jellemzői Észak-Magyarországon, különös tekintettel a turizmusra. PTE TTK FI, Pécs, 153. p.
- PÉTERFI J.** (2015): A kastélyok és kúriák hasznosítása Somogy megyében a turizmus és a településfejlesztés tükrében. PTE FI, Pécs, 52. p.
- PÉTERFI J.** (2017): A magyarországi kastélyok hasznosításának lehetőségei a pályázati rendszerek tükrében. PTE FI, Pécs, 63. p.
- PETRAVICH A.** (1996): Veszélyeztetett kastélyok és középületek helyreállítása. In: Császár L. – Hokkyné S. M. – Horler M. – Mendele F. (szerk.): Magyar Műemlékvédelem 1980-1990. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, pp. 231–268.
- RÁCZ J.** (2000): Integrált értékvédelem és szerepe a településfejlesztés stratégiai tervének alakításában. Kétlépcsős training program holland – magyar szakmai csoport vezetésével. Falu Város Régió. 2. sz. pp. 13-15.
- SISA J.** 2007: Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon. A historizmus kora. Vince Kiadó, Budapest, 388. p.

TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. (1997): A magyarság kulturális földrajza. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 224. p.

VIRÁG ZS. 2016: Szellemileg is új életet lehelnének a régi kastélyokba. –

EGYÉB IRODALOM

<http://www.origo.hu/itthon/20160817-kastelyprogram-virag-zsolt-interju.html> (2018. szeptember 15.)

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

Országos Műemléki Felügyelőség, 1960.

A műemlékvédelemről szóló 1/1967. (I. 31.) ÉVM számú rendelet módosításáról szóló 22/1972. (XII. 16.) ÉVM számú rendelet

GINOP 7.1.1-2015 Nemzeti Kastély-és Várprogram turisztikai célú fejlesztésének támogatása - <https://www.palyazat.gov.hu/doc/4503> (2018. 06. 20.)

Magyar Szállodák Szövetsége, <https://www.hah.hu> (2018. 06.21.)

http://kutas.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=84 (2018. 06.12.)

<https://www.hertelendy-castle.com/hu/kastely-hertelendy/> (2018. 06. 20.)

<https://www.ksh.hu/teruleti> (2018. 06. 25.)

https://nfsz.munka.hu/Lapok/full_afsz_kozos_statiztika/full_afsz_telepulessor_os_munkanelkulisegi_adatok.aspx (2018. 06. 25.)

<http://www.museum.hu/muzeum/1192/Cziraky-Kastely> (2018. 06. 25.)

<https://www.utazzitthon.hu/szallas/kutas-kozmapuszt/hertelendy-kastely> (2018. 06. 25.)